

LiBeRtE

Dünya Bir Pazaryeri

Hayata ve Piyasaya Dair

Birol Kovancılar

Birol Kovancılar
Dünya Bir Pazaryeri
Hayata ve Piyasaya Dair

Liberte Yayınları: 141

© Liberte Yayınları, Ocak 2008

© Tüm hakları saklıdır.

Sayfa Düzeni: Harun Kaban

Kapak: Muhsin Doğan

Kapak Resmi: *The Map of Silkroad*'tan kesintiler

Harvard Üniversitesi

Baskı: Pozitif Matbaacılık

Liberte Yayınları

G.M.K. Bulvarı 108/16

Maltepe/Ankara

Tel: (312) 230 8703

Faks: (312) 230 8003

email: info@liberte.com.tr

www.liberte.com.tr

İçindekiler

Önsöz.....	ix
Giriş.....	xiii
Ülkelerin Zenginlik ve Yoksulluğu.....	4
Yalınayak Kapitalizmi'nin "Mikro-Kredi" Mucizeleri....	10
Sınırsız İhtiyaçlar – Dedelerimiz ve Biz.....	13
Amerikan Tüketicileri Japon Birasından Kurtarmak!...16	
Muzlar, İşçilerden Daha mı Özgür Olmalıdır?.....	20
İyimserler – Kötümserler.....	23
Gece Bekçisi mi? Dadı mı?.....	27
Su Dünyası ve Ekonomisi.....	30
Latin Amerika, Küreselleşme ve Piyasa Ekonomisi.....	33
Lennon ve Bastiat.....	37
Serbest Piyasa'nın Küresel Meyveleri.....	40
İki Kore.....	43
Ohaio Vergi Teşvikleri, Daimler Chrysler ve Cambazlık...46	
Geleceğin Anahtarları.....	49
Sör John Cowperthwaite'in Ölümü.....	52
Altın Deli Gömleği.....	55
Kedi'nin İş Fare Yakalamaktır!.....	59

Birol Kovancılar

Soykırım Turizmi.....	61
Kamusal Savurganlıkların Temelleri.....	64
Fındık Savaşı ve Lobicilik.....	67
Johannesburg'dan Minibüs ve Taksi Manzaraları.....	70
Asya'nın Yükselişi ve Globophobia.....	73
İngiltere'de Kamu Parasının Değeri.....	76
İsveç Modeli ve Köftesi Üzerine.....	79
Havada Rekabet.....	84
2006 Yabancı Yatırım Patlaması.....	88
Global Düşünceler.....	91
Muhammet Yunus.....	94
Dünya'nın Demografik Geleceği.....	97
Küçük Dev Adam.....	100
Beatles ve Vergi Müfettişleri.....	103
Bürokrasi ve Hindistan'da Mobil Patlaması.....	107
İskenderiye Kütüphanesi, Google ve Çin.....	110
Daha Ucuz ve Nitelikli Bilgilenme Hakkı.....	114
Tagore ve Kavafis Arasında Globalleşme.....	118
Üçüncü Evrenin Yeniden Yükselenleri.....	121
Küresel Vergileme İlkeleri.....	124
Dünya Zenginlik Raporu.....	127
Küresel Isınma ve Serbest Piyasa Çevreciliği.....	130
Kapitalizmi Kapitalistlerden Kurtarmak.....	134
Devlet Sanatı Patlatabilir mi?.....	137
Tata'nın Yolculuğu.....	141
Marka Değeri.....	145
Cazibe Rekabeti.....	149
Global Entegrasyon Kabiliyeti.....	154
Ekonomik Özgürlükler ve Avrupa'da İdeolojiler Savaşı.....	158
Yolsuzluk ve Yoksulluk.....	161
Schumpeter, Hyundai ve Hitchcock Sineması.....	163
Lizbon Stratejisi.....	166
Herkese İsteddiği Gömlek.....	170

Dünya Bir Pazaryeri

Mutluluğun Sırları.....	173
Petrol Fiyatları, Uçan Kazlar, Rekabet Gücü.....	177
Ulusötesi Şirketlerler, Sömürü ve Ar&Ge.....	180
Ülke Pazarlaması.....	183
Özelleştirmede Çin Tarzı.....	186
Küreselleşme Çağında “Nostaljik Fransız Vatanseverliği” ...	189
Devlet Aşkı ve Genç İşsizlerin İsyanı.....	194
TNC’ler ve Açıklık.....	197
Made in India.....	200
Google ve Kişi Başına Düşen Milli Hasıla.....	203
Yaratıcı Zorunluluk.....	206
Sosyal Forumun Kısa Tarihi.....	210
Prof. Laffer, Küresel Sermaye ve Rekabet Gücü.....	214

Takdim

Hayat bir ticarethanedir...Bu sözün Mevlana Celaleddin Rumi'ye ait olduğunu bana Orhan Gencebay söylemişti, 2004 yılında bir sohbetimizde. Hayatın bir alış veriş olduğunu, herkesin birbirini besleyerek birbirinden beslenerek bu hayatta var kaldığını, sağ kaldığını anlatan çok bilge bir söz bu. Günümüz modern kolektivist literatürünün etkisiyle, sanki bu söz sınır tanımaz bir hırsı, vandallığı anlatıyor gibi canlanabilir birçok insanın kafasında. Oysa herşey finansal anlamıyla değil, para aygıtının dışında kalan ilişkilerde de hayat bir ticarethanedir. Başka nehirlerle kendi debimizi beslemek, başka nehirleri kendi suyumuzla beslemek. Aslında aşk da bu değil midir? Sevgi de bu değil midir? Bir ömür boyu beraber ufka bakacağınız, birlikte o ufuk çizgisine doğru yürüyeceğiniz kişiyle de bir alışveriş/ticaret ilişkisi kuruyorsunuz, birey birey zenginleştiğiniz ve beraber zenginleştiğiniz bir ticaret ilişkisi. Bir ticarethane kuruyorsunuz birlikte ve bu ticarethane metaforik olarak ne kadar kâr ederse o kadar mutlusunuz, o kadar zenginsi-

Birol Kovancılar

niz. Gönlünüz zengin, ruhunuz zengin, kendiniz zengin ve aşkınız zengin...

İktisat da işte bu şekilde hayatın hem bir parçası, hem de ta kendisi... alış, veriş, kâr, zarar, maliyet, fayda ve pazar hayatın tüm ilişkilerini kapsıyor, hayatı içeriyor aslında... Öte yandan da biz insanlar, bizim insanlığımız da tüm bu pazaryeri olan hayatı kapsıyor...

Biz insanları “İnsanlığın çıkarı bunu gerektiriyor” diyerek, insanlık pazarını yoketmek için kandırdılar geçtiğimiz yüzyılda... Yüzmilyonlarca insan öldü insanlık adına konuşma haddini kendinde bulan kolektivist ideolojiler sebebiyle... Somut, kanlı canlı bireylere değil özellikle tanımlanamaz soyut kolektif kavramlara dayanılarak, o kolektif kavramlar, davalar adına birey birey insanlar yokedildi... İnsanlık adına yola çıktılar insanlık onurunu çiğnediler...

Aslında bu ideolojilerin hepsi o demin bahsettiğim kendi doğal ve bilge akışı içinde akan hayat pazarına, bir pazaryeri olan hayata düşmandı. O kendiliğinden, bilgelikle bir nehir gibi akan hayatı planlamak, ölçmek, biçmek kendilerine göre tanzim etmek istiyorlardı. İhtirasları bu yöndeydi. Hayat ile iktisatın, Hayat ile siyasetin, Hayat ile ticaretin doğal bağlarını kopararak, bu kurumları makina gibi takır tukur işletmek istiyorlardı... Ruhsuz bir projeydi ve çok fazla ruhun kararmasına maldı...

İşte Birol Kovancılar'ın bu yazıları hayat ile pazarın, hayat ile iktisatın, hayat ile ticaretin ayrılmaz bağlarını naif bir dille anlatıyor bize. Pozitivizmin/kolektivizmin kurduğu iktisat diline de yeniden su ile can veriyor.

İktisadın damarlarını hayattan, edebiyattan, kanıyla canıyla insandan ayırmaya çalışan o muhteris projeye de alttan alta isyan ediyor aslında bu yazılar. O bahsettiğim kolektivizme karşı çıktığını hep söyleyen serbest pazar iktisatçıları bile çoğu zaman nasıl o pozitivist hegemonyanın esiri olduklarını farketmiyorlar. Bazen de yaşadığımız hayat nehrinin ta kendisi olan Pazar olgusunu, bunlardan ayrı kolektivist bir kavram gibi kurguluyorlar. Sağ ve sol kolektivistlerin “İnsanlık” “Millet” “Devlet” dediklerinde tonladıkları ve taptıkları şekilde “Pazar” diye aslından farklı bir soyut bir kolektivite inşa ediyorlar. Maalesef kolektivist kökenden gelen çoğu aydın bu ifrat-tefrit ilişkisini yapıyor. Özgürlüğün ve hayatın tabii akışının ta kendisi olan Pazar kolektivist/pozitivist bir fetiş ikonuna dönüşüyor. Sahici liberaller buna karşı da uyanık olmalı bu yüzyılda. Liberalizmin varlık sebebine aykırı bir tasavvur bu. Liberalizmi yok edecek bir tasavvur.

Birol Kovancılar, bu kitabında herşeyi yerli yerinde hayatın tüm alanlarıyla bağlantısından koparmadan anlatıyor. İyi bir iktisatçı olmanın yanında iyi bir yazar olduğunu da gösteriyor bizlere. Çoğu yerde son derece esprili bir dil kullanıyor. Kendisinin kültürel olarak geldiği yer olan Balkanlılığını, Balkan humorunu sık sık aktarıyor bize, tebessüm ettiriyor bizi.

Aziz dostuma nice yeni kitaplar dileğiyle ve hem Boğaziçi hem de Kordonboyu kıyısında nice yürüyüşler...

Rasim Ozan Kütahyalı
Koruçeşme-İstanbul, 5.12.2007

Giriş

William Shakespeare; “Bütün dünya bir sahnedir... Ve bütün erkekler ve kadınlar sadece birer oyuncu... Gireler ve çıkarlar... Bir kişi birçok rolü birden oynar, bu oyun insanın yedi çağıdır” diyor, hayata dair şiirinde.

Ve Shakespeare’in ifadesiyle hayat oyununda yedinci ve son çağının bitimine yakın, ölmeden kısa bir süre önce, hayata dair tüm birikimleriyle yazdığı son eserinde Karl Popper, “Hayat problem çözmektir” der. Ve tüm o birikim, tecrübe ve bilgeliğiyle “Benim ilerlemiş bir yaşın getirdiği deneyimlerle birlikte bir diğer avantajım, genç çağdaşlarımın tersine, dünyamızı ve insanları harika buluyor olmamdır. Her ne kadar bir çok kötülüğün varolduğunu biliyorsam da, bizim dünyamızın tarih içinde varolanların en iyisi olduğunu da biliyorum. İnsanlar bunu söylediğim için beni bunak yerine koysalar da bu tezimi -içinde yaşadığımız kötü dünya hakkındaki mızıltıları, ki bunları çağımızın başlıca dini olarak tanımlayabiliriz- eldeki bütün gerçeklerle çelişki içinde olduğu tezini, herkese karşı savunmaya hazırım...” der.

İnsanoğlunun uzun serüvenini düşündüğümüzde,

Birol Kovancılar

geçmişte varolandan daha iyi bir dünyada yaşadığımızı inanıyorum. Yani yaşadığımız dünyaya K. Popper kadar iyimser bakıyorum. Duvarların yıkılması, piyasa ekonomisinin yayılması, özgürlüklerin ve küresel refahın artması, rekabetin hızlanması, küresel ticaretin daha önce görülmedik düzeylere ulaşması ve küreselleşmenin sunduğu fırsatlar beni iyimser olmaya itiyor. Bununla birlikte söz konusu gelişmelere derin kuşkular ve ciddi bir kötümserlik içerisinde oldukça düşmanca tavır alanların olduğunu da gözlemliyorum. Eski bir fabl vardır. Bir domuz bir meşe ağacına gelir ve altına dağılmış meşe palamutlarını yer. Karnı doyduğunda, toprağı kazarak meşenin köklerini kesmeye başlar. Yüksekçe bir dala konmuş olan bir kuş domuzu azarlar: *"burnunu kaldıracabilirsen, palamutların bu ağaçta yetiştiğini görürsün!"*. Serbest piyasa sisteminin, ekonomik ve siyasi özgürlüklerin, rekabet ve serbest ticaretin, üstünlüğünü ve önemini tam olarak kavramamız gerekiyor. Palamutların, bilerek veya bilmeden altı oyulmaya çalışılan, hakkında ileri-geri atılıp-tutulan bu meşe ağaçlarında yetiştiğini anlamamız gerekiyor.

Kitabın içeriğini oluşturan yazılar 2004-2006 yılları arasında gerek Türkiye gerekse Dünya ekonomisinde dikkatimi çeken ve beni üzerinde okumaya, düşünmeye ve yazmaya sevk eden konulardır. Teşekkür etmem gerekenlerin başında eser ve çalışmaları ile bilgi ve birikimlerimin temelini oluşturan bilim insanları ve fikir adamları geliyor. Ayrıca bu eserin ortaya çıkmasındaki önemli teşvik ve katkılarından dolayı Sayın Ahmet Tükel'e ve Sayın Prof. Dr. Atilla Yayla'ya özel teşekkürlerimi sunuyorum. Akademik alanda desteklerini hiçbir zaman

Dünya Bir Pazaryeri

benden esirgemeyen hocalarım, Sayın Prof. Dr. Naci B. Muter, Prof. Dr. Süreyya Sakınç ve Prof. Dr.A. Kemal Çelebi'ye, eserin yayına hazırlanmasındaki katkılarından dolayı Sayın Buğra Kalkan'a teşekkür borçluyum. Ayrıca hayatı paylaştığım eşim Özlem ve oğullarım Efe ve Kaan'a destek ve sabırlarından dolayı teşekkür ediyor ve onlara güzel bir gelecek diliyorum.

K. Popper'ın dediği gibi; gelecek ardına kadar açık. Ve de bize bağlı, hepimize. Bizim ve diğer bir çok insanın, bugün, yarın ve ertesi gün neler yaptığını ve yapacağına bağlı. Neler yaptığımız ve yapacağımız da yine bizim düşüncemize bağlıdır; ve de dileklerimize, ümitlerimize ve korkularımıza. DÜNYAYI nasıl gördüğümüze bağlıdır; ve geleceğin ardına kadar açık olanaklarını nasıl yargıladığımıza.

Birol KOVANCILAR

İzmir, 24.12.2007

Ruhsuz Bir Buda Heykeli Yapmak

Bir otomobil markası olarak *Toyota*'yı herkes tanır da, *Ambassador*'u bilen herhalde yoktur. Aslında *Toyota* bugün nasıl Japonya'nın küresel bir övünç kaynağı ise, *Ambassador* da, bir zamanlar Hindistan'ın ulusal onuru kabul edilirdi.

Japon otomobil şirketi *Toyota Motors Ltd.* 1937 yılında Japonya'da kurulduktan kısa bir süre sonra 1942'de Hindistan'da Hint otomobil şirketi *Hindustan Motors* kuruldu. Yaklaşık aynı dönemde kurulan ve aynı sektörde üretim faaliyetinde bulunan bu iki farklı şirket, yıllardır devam eden büyüme çabalarında, birbirine oldukça benzer tehdit ve fırsatlarla yüz yüze geldiler.

1980'lere kadar Hindistan da satılan hemen hemen her araba *Hindustan Motors*'un ürettiği bir *Ambassador* modeliydi. 1990'larda hükümetin otomobil piyasasını rekabete açmasıyla, otomobil satışları ikiye katladı ve kısa süre sonra *Ambassador*'un piyasa payı % 5'in altına geriledi. *Ambassador*'un payının gerilediği yıllarda

Birol Kovancılar

Toyota, otomobil endüstrisinin dünya lideri konumuna yerleşiyordu.

İki şirketin ulaştıkları yerler arasındaki farkı daha iyi ortaya koymak açısından bir takım ilave bilgiler ekleyebiliriz;

Calcutta yakınlarındaki Hindustan Motors fabrikasında çalışan 11.000 işçi, yılda 18.000 *Ambassador* üretiyorken, Tokyo dışındaki *Toyota City Lexus* fabrikasında robotların desteğiyle çalışan 66 işçi yılda 100.000 *Toyota* üretiyor.

2000'lerin başında Toyota'nın yılda yaklaşık 6 milyon otomobil üretimi karşısında, *Ambassador* sadece 90 binler civarında üretim yapabiliyor.

Toyota'nın geçen yıllarda sayılamayacak kadar çok tasarım değişikliği karşısında, geride bıraktığı yarım yüzyılda *Ambassador* tasarım değişikliklerine adeta ihtiyaç duymadı.

Toyota yılda milyarlarca dolar kazanan bir dünya devi haline geliyorken, *Ambassador*, her yıl milyonlarca dolar zarar eden bir dinazora dönüştü.

Peki niçin böyle oldu? *Toyota* bir dünya devi oluyorken, *Ambassador* çağdışı bir dinazora nasıl dönüştü?

İki şirketin koşulları hemen hemen birbirine yakın olsa da buldukları kültürel, politik ve ekonomik ortam ve belki de en önemlisi rekabet felsefeleri oldukça farklıydı. Yıllar önce aynı noktadan start alan bu iki şirketin arasında ortaya çıkan bu muazzam farkın temelini *Hindustan Motors*'a uygulanan korumacılıkta bulmak müm-

kün. Yıllarca Hint otomobil piyasasının onuru olarak tasavvur edilen şirket, hükümetlerce yapılan düzenlemelerle, ulusal ve uluslar arası rekabetten korunmuştur. 1950'lerin İngiliz otomobillerini örnek alarak tasarlanan *Ambassador*, korunduğu için tasarımını yıllarca değiştirme gereği duymamıştır. Tasarımını geliştirmediği gibi, fabrikanın verimliliğinin arttırılmasına veya yeniliklere hiç önem vermemiştir. Sonuç; kutsal ineklerin ve devletçe kutsanmış antika görünümlü *Ambassador*'ların salına salına gezindiği otantik Hindistan caddeleri.

Rekabet, yetenek ve başarının bileğitaşdır. *Ambassador*'un hikayesi, korumacılığın ekonomik anlamda yol açtığı çarpıklıkları oldukça güzel ortaya koyuyor. Rekabetten korunan bir şirket dinamizmini ve ruhunu kaybedecek, her geçen gün *Ambassador* gibi dinazorlaşacaktır. Japonların dediği gibi, "*ruhsuz bir buda heykeli yapmanın bir yararı yoktur*".

Ülkelerin Zenginlik ve Yoksulluğu

İnternet üzerinden çalışırken ziyaret ettiğim *Küresel Kalkınma Merkezi (Center for Global Development)* 'nde *Peter Timmer*'in bir çalışması oldukça ilgimi çekti. Çalışmanın, dünyanın zenginleşmeyi hedefleyen tüm ülkelerinin dikkatini çekebilecek bir başlığı vardı; “*Ülkeler Nasıl Zengin Olurlar?*”.

Milyonlarca yıldır dünya tarihi, bazı ülkelerin yükselişine ve zenginliğine, diğer bazılarının ise düşüşü ve yoksulluğuna tanıklık ediyor. Ekonomi biliminin perspektifinden bakıldığında ülkeleri zenginlik ve ya yoksulluğa götüren yolların hangi taşlarla örüldüğü belirlenmiş ve belirtilmiş durumda.

Bilindiği gibi, bin yıl kadar önce Kuzey Avrupa soğuk, çamurlu ve ekonomik açıdan geri bir bölgeyken, o dönemin medeniyet ve zenginlik simgeleri Akdeniz ve Asya kabul ediliyordu. Günümüz Kuzey Avrupa'sı artık geçmişinden oldukça farklı, zengin bir bölge oldu.

Dünya Bir Pazaryeri

Yaklaşık bir asır önce Arjantin, tarımsal ihracat temelindeki iktisadi faaliyetleri sayesinde dünyanın en yüksek yaşam standartlarına sahip ülkelerinden biriydi. Yoksulluk oranı 1900 yılında İspanya'nın oldukça gerisinde idi. Geçmişin bu zengin ülkesi bu zenginliğinin üzerine her yıl yeni bir ilave yapabilseydi, bu gün muhtemelen yine dünyanın en zengin birkaç ülkesinden biri olacaktı. Ancak günümüzde, bu geçmişine özlem duyan, ekonomik krizlerden başını kaldıramayan ve yoksulluk sorunuyla boğuşan bir ülke, Arjantin.

Afrika kıtasının on yıl öncesinde yıldızı parlayan ülkesi Zimbabve idi. Ekonomik başarısı ile tüm kıta içinde zenginlik ihtimali en fazla olan ülkelerden biri olarak değerlendiriliyordu. Şimdilerde ülke halkı açlıktan ölüyor.

Güney Kore elli yıl kadar önce zenginlik açısından Endonezya'nın oldukça gerisinde, ABD'den aldığı dış yardımlarla ayakta kalmaya çaba gösteren bir ülkedydi. İçinde bulunduğumuz dönemde Güney Kore'nin kişi başına düşen milli hasılası Endonezya'nın dört katı civarında. Bunun da ötesinde, ülke, artık dış yardım almak bir tarafa dış yardım sağlayan bir konuma gelmiş durumda.

Güneydoğu Asya'nın iki küçük ülkesi olan Brunei Sultanlığı ve Singapur'un zenginleşme yolları da hayli ilgi çekici. Brunei, nüfusuna oranla müthiş bir doğal kaynak coğrafyası üzerinde oturuyor. Dolayısıyla bu ülkenin zenginliğini petrol ve doğal gaz rezervleri açıklıyor. Singapur ise Brunei kadar şanslı değil. Doğal kaynakları zengin olmasına yetmediği gibi, suyunu bile

Birol Kovancılar

Malezya'dan ithal ediyor. Ancak bu ülke de, çok çalışma, becerikli işgücü ve ticaret gibi faktörler sayesinde zenginleşme kervanına katılmış durumda.

Bu örneklere İrlanda'yı da eklemek uygun olacaktır. Çünkü geçen iki yüzyıl boyunca dillere destan olmuş açlık, kıtlık, kitlesel ölüm ve göçlerin ardından, günümüzde 15 yıllık bir süreçte bir ülkenin ne şekilde zenginleşebileceğini dünyaya gösteren nadir örneklerdendir, İrlanda.

Büyük oyun yazarı Barnard Show'un " *mümkün olduğunca çabuk oradan ayrılarak, alışılmış İrlanda tarzıyla ülkeme olan minnettarlığımı gösterdim*" sözleri de ülkenin yüzyıllarca içinde bulunduğu yoksulluk, açlık ve göç sorununun muzip bir ifadesi. Günümüzde İrlanda, Avrupa nüfusunun % 1'ini oluşturmasına rağmen ABD'nin ileri teknoloji yatırımlarının dörtte birini Avrupa'ya çekebilen, Avrupa'nın en zengin bilgi temelli ekonomilerinden biri haline geldi.

Dünya üzerinde bu başarı ya da başarısızlık örneklerini arttırmak mümkün. Gelelim ana sorulara; "Ülkeler nasıl zengin olur?" "Zengin bir ülke olmak için neler gerekiyor?" "Zenginliğin formülü nedir?"

Ülkelerin zenginleşmesinin ve bu zenginliklerini uzun yıllar sürdürebilmelerinin temelinde öncelikle, "Smithyen koşullar" olarak nitelendirebileceğimiz koşullar yatıyor. Aslında bilinenin aksine tüccar ve işadamlarını olabildiğince eleştirdiği meşhur *Ulusların Zenginliği*'nde Adam Smith, hararetle serbest ticareti ve işbölümünü savunmuştur. Smith, piyasaya ekonomisinin

erdemini anlatırken, piyasa ekonomilerinin geçerli olduğu ülkelerde fakir ve politik güçten yoksun insanların bile zenginleşmesi mümkünken, merkezden planlamaya dayanan güdümlü ekonomilerde politik güç ekonomik seviyeyi belirleyecek, ancak kralın ya da diktatörün yakınında bulunanlar zengin olabileceklerdir.

Adam Smith'in bu saptamasının haklılığını, piyasa ekonomisine dayanan kapitalist sisteme sahip ülkelerle, merkezden planlamaya dayanan sosyalist ekonomilerin mevcut durumunu kıyasladığımızda görebiliyoruz. İki sistem arasındaki çekişmeyi piyasa ekonomisine dayanan ülkeler kazanmış, geçmişte sosyalist modeli fanatikçe benimsemiş ülkeler, modelin yanlışlığını kabul ederek, zenginleşebilmek ve bu zenginliği uzun döneme yayabilmek için piyasa sistemini benimsemiştir. Bu gün dünyanın zengin ülkeleri arasında merkezden planlamaya dayanan sosyalist model benimsemiş bir ülke bile yoktur. Dolayısıyla zenginliğe giden yol piyasa ekonomisine alternatifler arayarak vaktini boşa harcamaktan değil, piyasa ekonomisini kabul ederek tüm kurumlarıyla işler hale getirmeye çalışmaktan geçiyor.

Devletler tarafından suni bir şekilde oluşturulmuş olan ticari engellerin kaldırılması, piyasaları büyütecek imalatçıları ve üreticileri ulaşılabilir hale getirecektir. *Smith*'in görünmez eli –rekabet, üretici ve imalatçıları daha uzmanlaşmış şekilde çalışmaya zorlayacak ve böylece işgücü verimliliği ve yaşam standartları artacaktır. Bu sonuca ulaşmamızı sağlayacak olan piyasa ekonomisinin varlığı ve işlerliği bir takım kurumsal altyapıları gerektirir. "*Smithyen koşullar*" olarak belirtilen bu

Birol Kovancılar

kurumlar, mülkiyet haklarını koruyacak ve savunacak, işlem maliyetlerini düşürecek ve kanun hakimiyetini tesis edecektir. Mülkiyet haklarının mevcut olmadığı veya korunmadığı bir ekonomik yapı zenginleşme sağlayamayacak ve ülkenin hayat standartlarının arttıramayacaktır. Aynı şekilde kanun hakimiyetinin sağlanmadığı bir ortam da uygun bir ortam olarak nitelenemez.

Politik ve ekonomik yönetim kalitesini, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve zenginlik getiren bu koşullara eklememiz gerekir. *Hesap verme sorumluluğu (accountability)*'nin mevcut olmadığı, siyasi iktidarların dilediğini, hiçbir hesap verme sorumluluğu olmaksızın yapabildiği politik yapılar, ülkenin uzun vadeli zenginliği için uygun bir ortamı ifade edemez. Yine iyi bir ekonomik yönetişimin ve bu alanda istikrarlı ve etkin kurumların olmadığı bir yapı da uygun bir yapı değildir.

İşte bu koşulların yokluğunda ülkelerin, istikrarsızlık, yoksulluk, yolsuzluk ve insan hakları ihlalleri başına saplanmaları gayet doğal bir sonuç olmaktadır. Sözkonusu batağa düşmüş ülkelerde doğaldır ki ekonomik faaliyetler sekteye uğrayacak yabancı yatırımcılar bir tarafa yerli yatırımcılar bile bu ülkelere kaçmaya çalışacaktır.

Afganistan, Myanmar, Nijerya, Zambiya ve diğer birçok yoksul ülkenin mevcut durumu bu koşulların tam olarak oluşturulmasından mı? Oluşturulmamış olmasından mı kaynaklanmaktadır? Cevap açık...

Ortaya koyduğumuz bu koşullara günümüz yeni ekonomik büyüme modellerinde belirtilen *bilgi (know-*

Dünya Bir Pazaryeri

ledge) faktörünü ilave etmemiz gerekir. Zengin ülkelerin ekonomik yapıları bilgi ekonomilerine doğru kaymaktadır ve bilgi, zenginliğin kaynağı haline gelmiştir. Bu doğrultuda ülkelerin sahip olduğu insani sermaye ya da bir başka ifade ile yüksek beceri sahibi, iyi eğitilmiş işgücü, ülkenin eğitim sistemi, eğitim kalitesi, fikri mülkiyet hakları rejimi gibi temel faktörler zenginliğin kritik faktörleri haline gelmiştir.